

Foto Karel Cudlín 1991

MILOVICE, červen 1991

Poslední z 73 500 sovětských okupačních vojáků opouští Československo.

Design -Dc Mowše 2016

PRAHA, červen 2016

Na území České republiky intenzivně operují ruské tajné služby, řada domácích politiků podporuje zájmy Moskvy, jsme vystaveni masivní kremelské propagandě...

Před dvaceti pěti lety, 27. června 1991, opustil naše území poslední sovětský voják. Je to symbolický dějinný moment: teprve odchodem „spřátelené“ armády jsme získali skutečnou svobodu, teprve tehdy jsme se stali pány ve vlastním domě.

Sovětská okupace Československa v srpnu 1968 (prezentovaná jako internacionální pomoc Varšavské smlouvy) měla zastavit a také zastavila směřování čs. státu ke svobodě a demokracii. Zůstali jsme poslušným satelitem Moskvy a více než dvacetiletý pobyt sovětských vojáků toto naše postavení spoluurčoval a stvrzoval. Se Sovětským svazem jsme měli být „na věčné časy a nikdy jinak“, ale věčně naštěstí nic pozemského netrvá, což platí i pro režimy založené na útlaku a nesvobodě. V listopadu 1989 se komunistická vláda zhroutila, naši sametovou revoluci završil o rok a půl později právě odchod sovětské armády. Okupační vojáky ve službě tu nemáme již čtvrt století a je rozhodně na místě takové výročí oslavit.

Rozpad sovětské říše však neznamenal zásadní proměnu ruské imperiální politiky. Nenaplnila se – zřejmě naivní – očekávání, že Rusko začne dodržovat mezinárodní právo a stane se čitelným a zodpovědným demokratickým partnerem. Namísto toho jsme zejména v posledních letech svědky staré známé agresivní rozpínavosti. Současné kremelské vedení znovu vojensky intervnuje v místech, která pova-

žuje za své zájmové sféry. Vede nepřátelskou politiku směrem k Evropské unii a dlouhodobě se snaží oslabit její jednotu. V tomto případě nepoužívá moderní vojenskou techniku, ale tajné služby a masivní a sofistickovanou propagandu. Vměšuje se do vnitřních záležitostí suverénních států, podporuje populisty a xenofoby, kteří k naplnění takových cílů mohou přispět. Tuto strategii používá režim Vladimíra Putina v celé Evropské unii a velmi výrazně i v České republice. Řada našich politiků přitom nepokrytě pomáhá zájmům Moskvy, mnozí další politici a osobnosti veřejného života nedovedou zaujmout principiální stanovisko k ruskému jednání. Zřetelným snahám o posilování ekonomického vlivu Ruska v České republice pomáhají i někteří čelní představitelé podnikatelské sféry a státní správy.

Za základ letošního šestého ročníku Proti ztrátě paměti jsme proto zvolili informační kampaň poukazující na výše uvedené aspekty ruského počínání. Připojte se k této kampani. Oslavme společně výročí odchodu sovětské armády z Československa tím, že budeme široké veřejnosti předkládat fakta a příklady aktuální ruské intervence, která se občanů České republiky bezprostředně týká, která nás a demokratickou Evropu ohrožuje.

Karel Strachota

ředitel projektu Příběhy bezpráví společnosti Člověk v tísni

OBSAH

Putinův hrdina Josif Kobzon – Jaroslav Spurný – 2

Propaganda jako proud dezinformací – Ondřej Soukup – 4

Ruský Pražský hrad – Ondřej Kundra – 6

Vliv Ruska na naši ekonomiku – Robert Břešťan – 7

Osvobození k nesvobodě – Adam Drda – 8

Na věčné časy a nikdy jinak? – Adam Drda – 10

Odchod sovětských vojsk – Michael Kocáb – 11

Putinův hrdina Josif Kobzon

K působení ruských tajných služeb v České republice

V předvečer svátku práce roku 2016 udělil Vladimir Putin titul Hrdina práce Ruské federace Josifu Kobzonovi, někdejšímu populárnímu zpěvákovi vlasteneckých písní a nyní poslanci Státní dumy. A také zřejmě dlouholetému spolupracovníkovi tamních tajných služeb, miliardáři a zakladateli Společnosti 21. století, kterou FBI pokládala v minulých dvou desetiletích za jedno z nejvlivnějších zločineckých uskupení v Rusku. Dlouhá léta Kobzon pravidelně navštěvoval Karlovy Vary. Podle všeho tam nejezdil jen odpočívat.

Počínání pana Kobzona představuje typickou ukázkou aktivit ruských tajných služeb v České republice po roce 1989. Jejich agenti u nás vytvořili prostředí, v němž se jen těžko určuje, kudy vede hranice mezi vyzvědačstvím, organizovaným zločinem, byznysem a politikou. Ani česká Bezpečnostní informační služba (BIS) a specializované policejní útvary, které v posledním čtvrtstoletí monitorují ambasádu Ruské federace a sledují podezřelé aktivity ruských zločinců a obchodníků, k nimž Kobzon patřil, nedovedou často rozlišit, kdo je špión a kdo „civil“.

Trochu jiní investoři

Sovětské – a poté ruské – tajné služby se v podstatě od chvíle rozpadu sovětského impéria snaží o destabilizaci střední Evropy. Vývoz organizovaného zločinu a průnik ruských obchodníků na český trh se staly vítaným prostředkem. Ruští podnikatelé sice nezískali největší firmy, o něž měli třeba v druhé půli devadesátých let zájem (jako Unipetrol nebo Transgas), avšak založili v Česku mnoho společností, které investují do nemovitostí, dopravy, pozemků, infrastruktury nebo energetiky. Patří k nim například firma Vemex s majetkovou účastí Gazpromu, jež se na přelomu tisíciletí stala druhým největším dovozcem plynu do České republiky. Dostupné archivy a osobní svědectví ukazují, že klíčové ruské firmy jako Gazprom jsou nejen pod dohledem, nýbrž že se tajné služby přímo podílejí na jejich řízení.

V Česku dnes fungují tisíce obchodních společností s ruskými majiteli, počty nelze z řady důvodů určit přesně, podle analýz týdeníku Respekt je jich kolem dvaceti tisíc. Tedy dvakrát víc než společností s německými majiteli – a přibližně desetkrát víc než s majiteli z USA. Ani BIS a další české speciální útvary dnes nemohou s jistotou říct, jak velká část

ruského kapitálu, který těmito společnostmi protéká, je usměrňována zájmy Kremlu.

Podle výročních zpráv BIS, ale třeba i podle vyjádření americké CIA, Rusové do dnes považují Českou republiku za prostor, na který mají z historického i politického hlediska právo. Tak jako tomu bylo před pádem vlády KSČ. V létě 1990 odjelo ze země posledních šest ruských špiónů, kteří za komunismu v roli údajných poradců vykonávali dohled nad tuzemskými bezpečnostními složkami. Od té doby jsme se pro Rusko stali „normální“ zemí špiónážního zájmu. Nenormální je však velký počet agentů Moskvy u nás. Ruská ambasáda v Praze má skoro dvě stovky zaměstnanců, tedy třikrát víc než například v mnohem větším Polsku. Odhaduje se, že na našem území operuje na šedesát „oficiálních“ ruských špiónů (tj. pracovníků rozvědky), část z nich jsou právě zaměstnanci ambasády. Plus několik desítek dalších kremelských agentů, kteří byli vysláni do ČR jako obchodníci nebo jako spojky ruských mafií. BIS má podezření, že jako informátoři tajných služeb pracují také stovky ruských občanů, kteří tu žijí a podnikají.

Stejně jako v uplynulých letech BIS věnovala pozornost vysokému počtu příslušníků ruských zpravodajských služeb pobývajících či působících na území ČR. S ohledem na vysoké počty ruských zpravodajských důstojníků cestujících do ČR a na českou zodpovědnost za vlastní bezpečnost i za bezpečnost spojenců v rámci schengenského prostoru BIS mimo monitoringu usilovala rovněž o redukci počtů ruských zpravodajců, jimž by byla dána možnost vstupu do schengenského prostoru přes ČR.

Z Výroční zprávy Bezpečnostní informační služby za rok 2014

U Lužkova ve Varech

Vraťme se teď k Josifu Kobzonovi. Roku 2004 přijel do Karlových Varů a dva měsíce se zdržel v domě, který patřil moskevskému starostovi Juriji Lužkovovi. Podle informací ze zdrojů BIS i policie se sledovaný Kobzon během té doby sešel s Rusy podezřelými v Česku z praní špinavých peněz, se čtyřmi českými podnikateli a také s několika zaměstnanci ambasády, z nichž dva byli považováni za představitele tajných služeb. Podle neoficiálního názoru českých úřadů Kobzon tehdy vyjednával nákup nemovitostí v ČR (především v Praze a okolí) a také jednal o možném vstupu ruského kapitálu do Českých drah, přesněji řečeno o privatizaci jejich části.

Hrdina práce Ruské federace (vpravo)

Foto: ČTK/ITAR-TASS/Mikhail Metzel

Každý rok ve své výroční zprávě opakuje BIS totéž: Rusko usiluje o získávání vlivu v tuzemské energetice a infrastruktuře, zajímá se zejména o železniční přepravu, telekomunikace nebo o informační technologie. Před osmi lety, kdy se v Česku znovu rozběhla debata o dostavbě Temelína, skoupily podle tajných služeb ruské firmy pozemky, po nichž dle předpokladů měly vést nové dráty transportující elektřinu.

Je také zřejmé (ačkoli o tom nemáme žádný přímý důkaz jako například odposlech), že se ruské tajné služby snaží získat vliv nad tuzemskými politiky. Poslední dva čeští prezidenti Václav Klaus a Miloš Zeman jdou ve svých vyjádřeních „na ruku“ Moskvě, v jejímž zájmu je například destabilizace Evropské unie. Nutně to samozřejmě neznamená, že jsou agenti Kremlu, nicméně ovlivňují je lidé, u nichž je důvod k obavám, že by mohli být na ruskou špiónáž napojeni. Třeba britské a americké tajné služby považují za současné největší riziko na území ČR tajemnou roli Martina Nejedlého – muže, který má za sebou desetiletý a ne zcela zmapovaný pobyt v Rusku, disponuje kontakty na řadu vlivných ruských politiků a dnes je hlavním poradcem Miloše Zemana.

V Čechách to jde nejsnáz

Rusové jsou podle informací od zpravodajců NATO přesvědčeni, že čeští občané, kteří v podstatě bez odporu strpěli v sedmdesátých a osmdesátých letech sovětskou vojenskou okupaci, jsou k Moskvě daleko vstřícnější než Poláci nebo Maďaři. Soudí

tedy, že mají velkou šanci Českou republiku ovládnout, a proto sem soustředí hlavní středoevropskou špiónážní pozornost. Podle BIS je to jeden z důvodů, proč k nám míří řada ruských investic, v podstatě řízených ruskými tajnými službami, proč je tu podstatně víc ruských pravoslavných duchovních než v okolních zemích, proč je tu víc proruských propagandistických webů než ve všech okolních zemích dohromady.

Moskva dnes proti České republice používá metody tzv. hybridní války, v níž nejsou nejdůležitější klasické zbraně a armády. Území je v ní dobýváno jinými prostředky: ekonomickým tlakem a destabilizací, propagandou zpochybňující tradiční hodnoty a orientaci společnosti a také masivní korupcí, která často nemá podobu přímého finančního úplatku, ale spíš příslibu větší a větší moci – zhruba takové, jakou měli před rokem 1989 tuzemští komunističtí polhováři. Málokdo tu v tomto směru odvedl větší práci než Putinem čerstvě vyznamenaný Josif Kobzon.

Jaroslav Spurný
novinář a spoluzakladatel týdeníku *Respekt*

Propaganda jako proud dezinformací

Současná podoba proruské mediální manipulace v České republice

Události na Ukrajině (od počátku protivládních protestů koncem listopadu 2013 až do dnešního stavu „polozmrazené“ války na východě země) zaskočily nejen „laickou“ veřejnost a politiky, ale i zkušené pozorovatele postsovětského prostoru. Kdyby někdo z expertů na sklonku roku 2013 předpovídal, že za pár měsíců ruská Černomořská flotila anektuje Krym a z Moskvy podporovaní a z Ruska pocházející ozbrojenci zahájí válku na Donbasu, zřejmě by ho nikdo nebral vážně. Ceny ropy byly na vrcholu, popularita ruského prezidenta vysoká, vztahy se Západem sice nevypadaly ideálně, ale bylo veřejným tajemstvím, že celá kremelská elita tráví dovolenou v Evropě a její děti studují na Západě.

V konfliktu hrála zásadní roli ruská propagandistická mašinérie, počínaje vysíláním ruské televize, která ukrajinské protivládní protesty vždy vykreslovala jako povstání neonacistů pod vedením CIA, a konče ještě daleko divočejšími spikleneckými teoriemi šířenými po sociálních sítích. Při pohledu na tuto až brutální kampaň se představitelé mnoha dalších států chtěli nechtěli museli zamýšlet nad tím, zda by se i jejich země mohly stát terčem podobného útoku. Týká se to především států s podstatnou ruskou menšinou, ale ani Česká republika není mimo nebezpečí.

Briefingy v Kremlu

Propaganda je velmi široký pojem, pro účely tohoto článku zúžím výklad na dvě charakteristiky. Za prvé: jde o systematickou vědomou manipulaci s fakty a o zveřejňování informací bez další reflexe, bez oprav tvrzení, která se prokáží jako nepravdivá. Nejde tedy o chyby jednotlivých novinářů, ale o dlouhodobý úmysl. Za druhé: předpokladem státní propagandy je jasná koordinace mezi masmédií a důležitými státními institucemi, jinými slovy, žurnalisté nejsou nezávislí, podléhají zájmům státu. Obě tyto charakteristiky platí pro všechna velká ruská státní masmédiá, jejichž vedoucí pracovníci chodí každý týden na briefingy do Kremlu, aby věděli, jak ty či ony události interpretovat.

Pro působení navenek si Kreml zřídil agenturu Rossija Segodnja, pod níž spadá tisková agentura RIA Novosti, satelitní televizní stanice RT (dříve Russia Today) a agentura Sputnik. Ta vznikla na základě cizojazyčného vysílání radia Hlas Ruska. Zastřešující agenturu vede Dmitrij Kisel-

jov, původně televizní moderátor, který se proslavil mimo jiné výrokem o potřebě spalování srdcí gayů, aby nemohla být použita pro transplantace. Kiseljov byl jedním z hlavních šířitelů ruské propagandy, včetně prokázaných lží o údajně ukřižovaném chlapečkovi na Donbasu nebo o ukrajinské stíhačce, která měla sestřelit malajsijský Boeing MH17 nad východní Ukrajinou.

Tato propagandistická média fungují na jiném základě, než bylo obvyklé v době Sovětského svazu. Tehdy se Kreml v mnoha případech snažil přesvědčit svět o pravdě své ideologie – nyní ruským vládcům stačí, že je informační prostor zahlcován nejrůznějšími teoriemi, včetně těch spikleneckých. Není to úplně nová praxe (vzpomeňme teorii o vzniku AIDS v laboratořích CIA z poloviny osmdesátých let), nicméně nynější technologie jí dávají podstatně větší dosah.

Dobrym příkladem je případ sestřelení Boeingu malajsijských aerolinií nad Donbasem. Dodnes existují dvě oficiální ruské verze: Vyšetřovací výbor (něco jako americká FBI) stále tvrdí, že letoun sestřelila ukrajinská stíhačka; státní koncern Almaz Antej, výrobce protiletcké rakety Buk, zase tvrdí, že letadlo skutečně zasáhla jeho střela, ale vypálily ji ukrajinské jednotky. Kromě toho se v ruských médiích objevovaly teorie, že lidé v Boeingu byli v době pádu letadla už mrtví nebo že stroj vybuchl kvůli náloži v kufříku s miliony dolarů, určenými k financování tajných operací. Co je výsledkem podobného proudu dezinformací? Běžný člověk si často řekne, že pravdu se stejně nikdy nedozví. A takový výsledek Kremlu stačí.

Sestra Marie Theresa a Aeronet.cz

Jediným propagandistickým ruským médiem v českém jazyce je webový server Sputnik, jehož redakce sídlí v Moskvě. Většinou se opírá o pracovníky bývalého Hlasu Ruska, značnou část článků tvoří překlady z anglické verze Sputniku nebo z webových stránek RT. Nejméně zajímavější jsou přehledy tisku: například pod titulkem „78 procent Čechů považuje Vladimira Putina za nejlepšího světového politika“ se třeba skrývá zpráva o výsledku hlasování na stránkách jakéhosi obskurního spikleneckého webu. Takové šíření dezinformací není nové ani nezvyklé, anglojazyčná verze RT zase s oblibou cituje zprávy převzaté ze serveru

whatdoesitmean.com. O „důvěryhodnosti“ serveru vypovídá už fakt, že jej obhospodaruje a zprávy na něj píše neznámý člověk, který o sobě tvrdí, že je sestra Marie Theresa, tříasedmdesátá představená řádu Sorcha Faal, která se zabývá krom jiného „esoterickými strukturami DNA“.

Roli ruské státní propagandy v České republice ochotně supluje různé místní servery. Některé fungují dlouhá léta (ac24.cz, NWO.org, Zvedavec.org), jiné se objevily až po vypuknutí ukrajinské krize. Typickým příkladem je Aeronet.cz, který byl původně serverem pro milovníky letectví, potom se kolem něj shromažďovali lidé z hackerské a warez komunity, nicméně na jaře 2014 se začal věnovat událostem na Ukrajině výhradně z pozice Moskvy. Příspěvky na Aeronetu jsou signované předzřívkami, šéfredaktor se podepisuje jako Ředitel kolotoče. Server je registrovaný na krycí firmu v Nizozemí, další stopy vedou k petrohradskému poskytovateli hostingů.

Tyto servery nešíří pouze proruskou propagandu. Jsou součástí fenoménu zvaného *independent media*, který se zrodil ve Spojených státech. Díky rozvoji internetu si nejrůznější lidé s vyšší či nižší mírou přičetnosti vytvořili vlastní webové stránky a začali se vymezovat vůči mainstreamovým médiím. Stejnou cestou jdou i české „proruské“ servery: zajímavé je pro ně takřka vše, co se vymyká hlavnímu informačnímu proudu. Počátkem roku 2014 označovaly novou ukrajinskou vládu důsledně coby kyjevskou juntou a současně se na jejich stránkách objevovaly filmy o tom, že USA zatajují informace ohledně existence mimozemšťanů nebo o vzniku viru Ebola v tajných laboratořích americké tajné služby. Informace přebírají z ruských médií a z ruských spikleneckých webů, i když v poslední době není jednoduché od sebe tyto zdroje odlišit. Neznamena to, že všechny české „proruské“ servery jsou financovány z Kremlu: v některých případech tomu tak je, ale mohou být vytvářeny i z přesvědčení, jindy na nich někdo vydělává (čím šilenější titulky, tím víc kliků, a tudíž i reklamy), v dalších případech je vydavatel napojen na Rusko kvůli obchodním zájmům a investuje do propagandy vlastní prostředky s tím, že se mu to jednou zúročí.

JuliaPGoncharova
 (@JuliaPGoncharov)

#savedonbaspeople #SaveDonbassPeople
pic.twitter.com/niximoiLtXX

Reply Retweet Favorite
 3:40 PM · 27 May 2014

**TOHLE JE DEMOKRACIE, BEJBY
 UKRAJINSKÁ ARMÁDA ZABIJÍ DONBASKÉ LIDI**

Fotografie z hraného filmu, prezentovaná na sociálních sítích jako snímek skutečného dítěte z ukrajinského Donbasu, které osiřelo v důsledku bojů ukrajinské armády.

Repro: stopfake.org

FILM FESTIVAL

23.06 - 02.07.2011

About News Accreditation Contacts MIFF-TV search

films | press-release
Date Screenings
The Brest Fortress
 Brestskaya krepost
 Director: **Aleksandr Kott**
 Russia, Republic of Belarus; 2010; 120 min.

Vykročení mimo „spiklenecké ghetto“

Před pár lety by tyto servery nepředstavovaly zásadní hrozbu. Při současném rozmachu sociálních sítí se však jejich propaganda dostává i mimo „ghetto“ spikleneckých teoretiků, protože ji rozšiřuje široká skupina nespokojenců, od krajní levice po krajní pravici. Patří do ní antiamerikanisté, kteří protestují proti globální dominanci USA, katoličtí fundamentalisté, jimž imponuje Putinovo zdůrazňování tradičních rodinných hodnot, její součástí jsou nostalgici, jimž se stýská po časech komunistické vlády, ale také novodobí „bojovníci“ proti islámu či neméně urputní kritici „bruselského diktátu“. Ve výsledku tedy kremelské dezinformace zasahují mnohem víc lidí, než by se mohlo zdát.

Vliv této propagandy je vidět i na diskusích pod články seriózních médií: prakticky všechny české zpravodajské servery zaznamenaly výrazný nárůst kritických komentářů pod texty o Ukrajině. Je známo, že v Rusku existují firmy (říká se jim trollí továrny), placící stovkám lidí právě za to, že píšou propagandu do diskusí, a to jak v Rusku, tak do anglojazyčných masmédií. Také v Česku se objevily zprávy, že kdosi nabízel ruskojazyčným studentům v Praze, aby za pár stovek psali podobné komentáře. Velká většina lidí však nejspíš do diskusí

přispívá z přesvědčení, nikoli za peníze – propaganda byla v jejich případě úspěšná.

Další problém je, že zmíněné dezinformace sdílí určitá část politiků. Nejde jen o marginální postavy typu Jiřího Vyvadila, který má facebookovou stránku Přátelů Ruska v České republice: jsou to lidé od ODS po sociální demokraty až po mluvčího prezidenta republiky. Pokud jsou tázáni na důvod sdílení zjevných a prokázaných výmyslů, jejich klasická odpověď zní, že nemohou prověřovat úplně všechno a že lidé si přece tvoří vlastní názor. Jenže velká část lidí nesleduje účet politika kvůli tomu, aby zkoumala okolnosti sestřelení letounu nad Donbasem, nýbrž kvůli celé řadě témat, a hlavně kvůli jeho činnosti doma a v příslušném volebním okrsku. Navíc existuje jakási přirozená základní důvěra: politik, natož prezidentův mluvčí, přece nemůže jen tak říkat a sdílet úplný nesmysl. Nic dalšího si tedy nejspíš zjišťovat nebudou, propagandistická zpráva jim utkví v hlavě a už v ní zůstane jako respektovatelná verze události.

Existuje tedy ruská propaganda v České republice? Pokud bychom se měli soustředit na ruská státní média, pak musíme říct, že v minimální míře. Sputnik vydává jen málo vlastních zpráv a většina z nich je neutrální, ruská ambasáda se svým absurdně velkým množstvím diplomatů je ve veřejné diskusi

neviditelná a zdá se, že jí stačí mediální pokrytí v Haló Novinách, eventuálně v Parlamentních listech, kde lze publikovat cokoli. Jenže Kreml v ČR vlastní propagandistickou mašinérii v podstatě nepotřebuje, protože její práci vykonávají nejrůznější weby s rozličnou motivací. Dosah jejich působení zatím není třeba přeceňovat, mj. proto, že značná část čtenářů není ochotna věřit bláznivým spikleneckým teoriím, které proruskou propagandu provázejí. Jenže pokud se čtenáři, a zvláště mladí lidé, nebudou průběžně dozvídat, jaké jsou základní praktiky manipulací v masmédiích včetně sociálních sítí a jak jim čelit, může být situace podstatně nebezpečnější.

Ondřej Soukup
redaktor Hospodářských novin

Ruský Pražský hrad

Čeští politici mají pro režim Vladimira Putina pozoruhodnou slabost.

Před sedmi lety se k tehdejší hlavě státu Václavu Klausovi objednali ministr obrany, premiér a jeden z šéfů českých tajných služeb. Nesli mu výbušné informace o Robertu Rachardžovi: tedy, jak se později veřejnost dozvěděla, o nejdůležitějším ruském špiónovi dopadeném na zdejších území. Rachardžo dlouhé roky sbíral zprávy o generalitě české armády a vypracovával psychologické profily vysokých důstojníků s důrazem na informace, které by je mohly kompromitovat a v budoucnu sloužit k jejich snadnějšímu verbování ruskou tajnou službou. Rachardžo zřejmě sestavoval také podobné profily některých českých politiků.

Na jeho stopu Čechy navedli Američané, kteří na případu s českou kontrarozvědkou spolupracovali. Prezident může ze zákona úkolovat Bezpečnostní informační službu (BIS), je také nejvyšším velitelem armády, proto ho tříčlenná delegace chtěla upozornit, jak vážné bezpečnostní riziko Rachardžo představuje a co všechno svojí činností způsobil. Nešlo jen o nějaké „teoreticky možné hrozby“ a nepodložená tvrzení: v prezidentské kanceláři se tehdy zhaslo a na plátno byly promítány důkazy – sekvence ze sledování. Reakce Václava Klause přítomné zaskočila.

Místo doplňujících otázek, zjišťování, co bude s Rachardžem dál, jak se k věci postaví české úřady a jak zabránit tomu, aby se nic takového již neopakovalo, začal Klaus po skončení projekce podle očitých svědků mluvit podrážděně. „Sděloval nám, že to nemůže být pravda, že to je nějaká manipulace,“ vzpomíná jeden z účastníků schůzky, kterou prezident předčasně ukončil.

Trojský kůň v Unii

V České republice bohužel nejde o výjimečné jednání. Někteří klíčoví politici, jako současný ministr průmyslu Jan Mládek, tu lobbují za zájmy Kremle, které jsou ovšem velmi často v přímém rozporu se zájmy ČR, Evropské unie i NATO, nebo je jako šéf ANO Andrej Babiš podceňují. Rusko přitom nikdy nepřestalo vnímat Česko a střední Evropu jako sféru svého vlivu. Má zde stovky agentů, financuje dezinformační weby, snaží se ovlivňovat politiku, legislativní proces i byznys. Přes ruské firmy, jichž je tu enormní množství, se perou špinavé peníze a financují podezřelé a nebezpečné operace ruských tajných služeb. Česká republika má sloužit jako jakýsi trojský kůň v Evropské unii, kterou chce Rusko

oslabit a rozdělit, protože s národními státy, nesvázanými vyšším zájmem a platnými mezistátními pravidly Unie, bude moci Moskva snadněji vyjednávat a manipulovat.

Cíle Kremle jsou poměrně jasné – avšak není už tak zřejmé, proč je česká politická elita pomáhá naplňovat. Ve veřejné debatě se v téhle souvislosti mluví o paletě možností: některé vrcholové politiky může Moskva vydírat například kvůli jejich problematické minulosti, jiní se snaží získat na svou stranu část voličů, která na Rusko pohlíží se sympatiemi, dalším se zamlouvá autoritativní vládnutí, a vůdcovská politika Vladimira Putina je jim tudíž blízká.

Zatímco Václav Klaus v minulosti opakovaně mluvil o demokratickém deficitu EU, nesrovnatelně výraznější deficit kremelské vlády nikdy nekritizoval. Ne protestoval proti anexi Krymu a východní Ukrajiny a ještě jako premiér se stavěl proti projektům snižujícím energetickou závislost na Moskvě. Podobně jako zprávy o Robertu Rachardžovi odmítal informace rozvědky o ruském vlivu ve zdejší energetice, agentům vzkázal, ať mu je již neposílají.

Jediná dostupná fotografie Roberta Rachardžoa
Repro: Respekt

Klausův nástupce Miloš Zeman si zase od Rusů nechává platit některé zahraniční cesty, jako například vystoupení na pravidelné každoroční konferenci Dialog civilizací na řeckém ostrově Rhodos, již pořádá Putinův blízký přítel Vladimir Jakunin. V roce 2014 tam Zeman pronesl v ruštině projev, v němž vyzval ke zrušení protiruských sankcí, které byly zavedeny kvůli záboru části Ukrajiny a schválila je i česká vláda. Situaci na Ukrajině pak označil za „pouhou chřípku“. Zemana doprovázel na Rhodos jeho poradce Martin Nejedlý, muž s tajemnou podnikatelskou minulostí v Rusku, který se netají obdivem k Vladimíru Putinovi (jeho tvář má nalepenou na svém mobilním telefonu). V ČR Nejedlý dlouhodobě zastupoval zájmy Rus-

ké společnosti Lukoil a podle všeho také zajišťoval financování Zemanovy prezidentské kampaně. Poté, co nedávno BIS označila dva ruské novináře za nežádoucí rizikové osoby, poskytl Zeman jednomu z nich interview.

S konzulem v hotelu

Zdejší politické elity se v lepším případě domnívají (podobně jako prvorepublikový a poválečný prezident Edvard Beneš), že to s Kremlem nějak uhrají. V horším případě – a zdůrazněme, že nejde jen o Václava Klause nebo Miloše Zemana – svou politikou bez skrupulí nahrávají zájmům Moskvy a vědomě tak oslabují naši vazbu na evropské bezpečnostní struktury. Čeští zpravodajci konstatují, že na rozdíl od západních zemí je v ČR větší počet politiků, kteří s Ruskem udržují riskantní vazby, nicméně konkrétní informace se dostávají na veřejnost jen v kusé podobě. Jako když vyšlo najevo, že BIS už v devadesátých letech zdokumentovala schůzky budoucího ministra vnitra Václava Grulichy s ruským rozvědkem Tagy-Zanem v jednom z brněnských hotelů.

Setkání byl přítomen i tehdejší konzul ruské federace, podle BIS se trojice nesešla poprvé a Grulich měl od zpravodajce dostávat informace o politických konkurentech z pravicových stran. Grulich argumentoval, že se během své politické kariéry „scházel se spoustou diplomatů“, případ označil za „pomluvu“ a nic bližšího k němu nikdy neřekl. Šlo by nad tím jistě mávnout rukou, kdyby podobných podezření výrazně nepřibývalo a kdyby část politické elity nápadně nepootáčela kormidlo naší zahraniční politiky směrem na východ.

Odhalení Roberta Rachardžoa nepřineslo katarzi a obecně sdílené poznání, že je třeba ruským rizikům aktivně čelit. Politici s Ruskem dál koketují, propaganda je tématem, které zajímá jen málokoho, a práce zdejších tajných služeb má nejasné výsledky. Nebo z důvodu nezájmu politiků prostě sbírají informace do šuplíku. Vladimír Putin přitom testuje naši slabost. Když ji ukážeme, využije ji. Česká republika dnes stojí před rozhodnutím, zda chce být podivnou výspou Putinova autoritářského režimu, nebo zda svoji budoucnost napře k aktivnějšímu členství v západních bezpečnostních a politických strukturách.

Ondřej Kundra
redaktor týdeníku Respekt

Vliv Ruska na naši ekonomiku

Ruské ekonomické zájmy v ČR

Česká republika je pro ruský byznys země zaslíbená. Dlouhodobě platí, že nejčastějšími zahraničními vlastníky českých firem jsou právě Rusové. Dopočítat se počtu ruských podnikatelů v České republice však není snadné: i pečlivé pátrání v rejstřících, databázích a výročních zprávách složí dohromady jen částečný obraz. Rovněž společnosti, které se na analýzu českého podnikatelského prostředí specializují, se rozcházejí v metodice, a tudíž i v údajích o tom, kolik tuzemských firem Rusové skutečně vlastní.

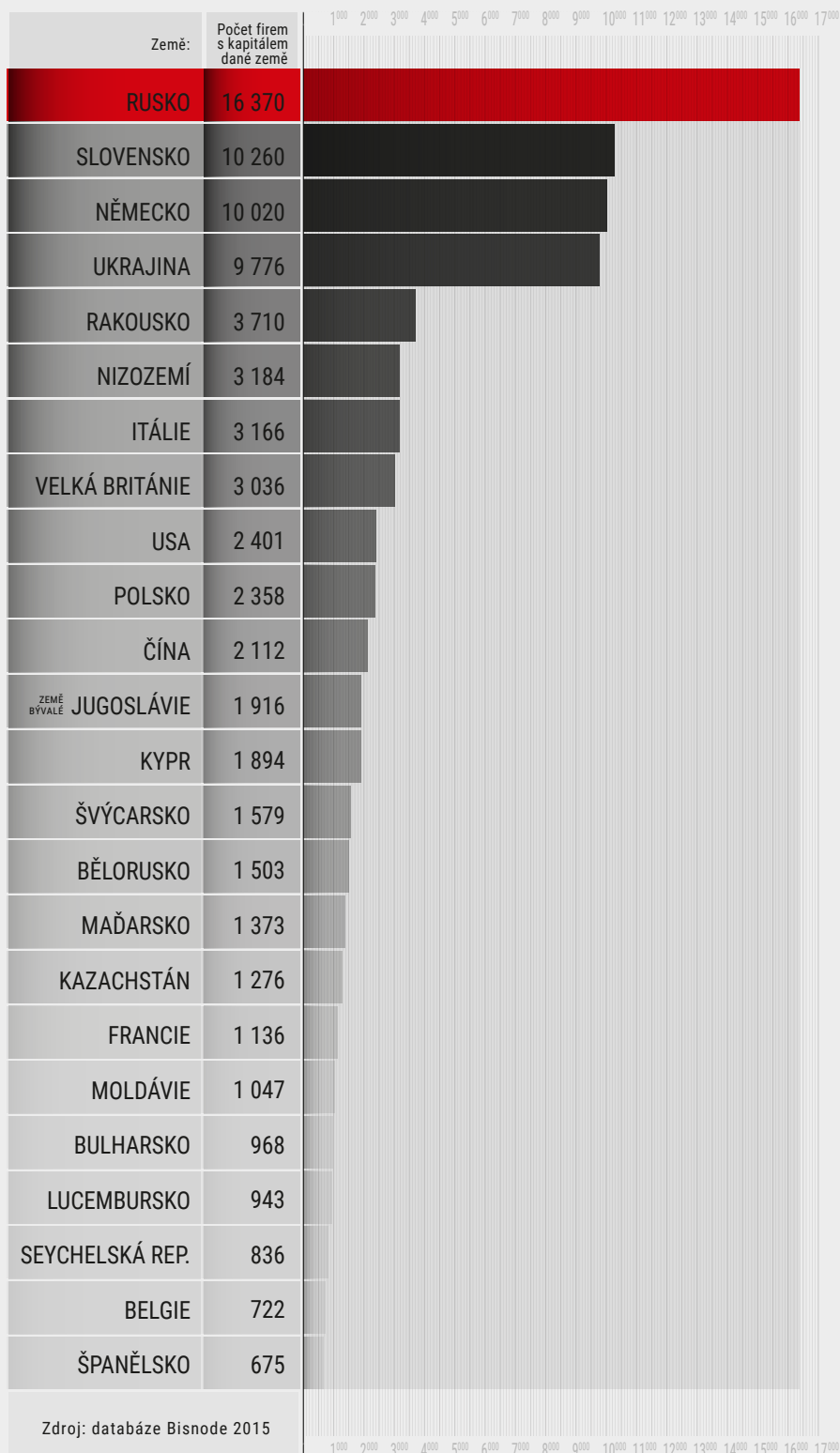
„Firmy, nejen ty ruské, evidujeme vždy podle první vazby. Těch s ruským majitelem tedy bude zcela jistě více, než kolik se oficiálně uvádí, i víc, než vychází z našich analýz. Když nějakou firmu v Česku vlastní ruský občan prostřednictvím firmy založené třeba na Kypru, už ho nedohledáme,“ říká analytička společnosti Bisnode Petra Štěpánová. Podle jejích analýz Rusové sto procentně ovládají zhruba sedmnáct tisíc českých podniků. Rusové jsou nejčastějšími zahraničními vlastníky firem v České republice i podle konkurenční společnosti CRIF, která však uvádí celkový počet dvanáct a půl tisíce. Je zřejmé, že českých firem s alespoň nějakým podílem ruského kapitálu bude mnohem víc. V mnoha případech se ruští majitelé skrývají za anonymními akciemi či společnostmi registrovanými v daňových rájích.

Vysoký počet ruských vlastníků se odráží například i v ostře sledované kauze Panama Papers. Na českém seznamu má každý devátý majitel společnosti, založené v daňovém ráji právní firmou Mossack Fonseca, jméno ruského původu. Z toho pak plyne zřejmý závěr: ani české úřady netuší, nakolik je v české ekonomice přítomen ruský kapitál.

Tento handicap si stát uvědomuje a svědčí o tom například výmluvná zmínka ze zprávy Finančního analytického útvaru za rok 2014, v níž „cifršpióni“ upozornili, že Česko slouží jako tranzitní země, přes níž ruští obchodníci a jejich firmy vyvádějí stovky milionů korun do daňových rájů. Ve zprávě stojí: „Vyvádějí se vysoké objemy finančních prostředků ze zahraničních společností, velmi často s ruskými vlastníky, kdy Česká republika měla sloužit jako tranzitní země pro převody do dalších, z hlediska boje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu ‚bezpečných‘ destinací, jako je například Kypr.“

TOP 24

NEJČASTĚJŠÍ ZAHRAJNIČNÍ VLASTNÍCI ČESKÝCH FIREM

Banka pro Le Penovou

Česká národní banka, která má dohled nad finančním trhem, připouští, že věnuje zvýšenou pozornost těm kapitálovým tokům z České republiky, v nichž jako prostředníci figurují ruské firmy a banky.

V březnu 2016 zakázala ČNB ruské ERBance (dříve známé pod názvem Evropsko-ruská banka a ještě předtím jako První česko-ruská banka) poskytovat úvěry a přijímat vklady od veřejnosti. ERB o udělení bankovní licence v České republice dlouho marně usilovala – dočkala se v roce 2008 a stala se tak prvním ruským finančním ústavem, který od rozpadu bývalého Sovětského svazu získal novou licenci v některé ze zemí EU. A také toho náležitě využila: právě První česko-ruská banka dala úvěr francouzské nacionalistické straně Marine Le Penové. Její Národní fronta od banky získala úvěr 9 milionů euro, poté, co jí půjčku odmítly poskytnout všechny banky ve Francii i další v Evropě a USA. Mezi další ruské banky přítomné v České republice patří Sberbank a Expobank.

Nárůst počtu ruských vlastníků jde ruku v ruce s nárůstem počtu osob s ruským občanstvím žijícím v Česku. Zatímco v roce 2007 jich u nás žilo 23 278, letos je v Česku registrováno – v součtu pro trvalý i přechodný pobyt – už přes čtyřiatřicet tisíc.

Geograficky vzato, ruské „byznys-enklávy“ jsou v ČR vpodstatě jen dvě: sedmdesát procent všech ruských firem v Česku je registrováno v Praze, něco přes třináct pro-

cent pak v Karlových Varech. Ostatní regiony pro Rusy příliš zajímavé nejsou.

Samotný fakt, že Rusové v České republice podnikají a mají tu své ekonomické zájmy není skandální ani zarážející. Ruské podnikatelské aktivity mohou mít i „neobchodní“ a přitom velmi praktické důvody, související s právem pobytu. Jak říká další z analytiků Bisnode Michal Řičař: „Podnikání představuje pro cizince, nejen pro Rusy, také způsob, jak v Česku legalizovat pobyt. Získají podnikatelské vízum, které je jim prodloužováno, stačí prokázat, že mají firmu, která vykazuje činnost.“

Nejedlý, nový Šlouf

Na druhé straně nelze přehlížet, že politika a byznys jdou často ruku v ruce a před uplatňováním ruského vlivu ve svých výročních zprávách pravidelně varuje česká kontrarozvědka – Bezpečnostní informační služba (BIS), podle níž Rusko v ČR dlouhodobě buduje „vlivové a propagandistické struktury“. V ruských rukou je i řada zavedených českých firem, často (z historických důvodů i s ohledem na zaměření ruské ekonomiky) působících v oborech, spojených s energetikou. Skrze dceřiné společnosti podnikají v ČR i zavedené ruské firmy jako Rusatom Overseas, skupina Gazprom nebo Lukoil. Někdejší náměstek ministra zahraničí a bezpečnostní expert Tomáš Pojar už před časem konstatoval, že „Rusko tu má nepochybně zájmy politické i ekonomické. Je ostatně součástí oficiální ruské doktríny, že energetické nástroje

bude Rusko používat i s ohledem na své zahraničně-politické zájmy.

Právě v souvislosti s energetikou, dovozem ruského plynu, ropy a jaderného paliva, i s možnostmi spojenými s dostavbou českých jaderných elektráren, jsou česko-ruské obchodní vztahy zásadní. Vazby na ruský byznys pak zřetelně vedou do nejvyšších pater politiky. Konkrétně k blízkému spolupracovníkovi prezidenta Miloše Zemana a jeho hlavnímu poradci Martinu Nejedlému, který žil v Rusku zhruba deset let a dlouhodobě podniká ve spolupráci s ruským ropným a plynárenským gigantem Lukoil. Nejedlého přivedl k Zemanovi jeho někdejší poradce z Úřadu vlády a bývalý komunistický prominent Miroslav Šlouf.

Mimochodem právě Nejedlý spolu s kancléřem Vratislavem Mynářem (oba muži bez bezpečnostní prověrky), doprovázel Miloše Zemana na uzavřenou schůzku s Vladimírem Putinem v Moskvě. Není zrovna obvyklé, aby český velvyslanec při takovém jednání zůstal za dveřmi, a přesně to se stalo: velvyslanec Vladimír Remek (jehož do funkce přitom protlačil právě Zeman) se jednání nemohl účastnit.

„Netuším, co se tam dělo. Vím jen tolik, že něco takového se nedělá. Na místě Vladimíra Remka bych okamžitě rezignoval na své místo,“ komentuje to někdejší český velvyslanec v Rusku Luboš Dobrovský.

Robert Břešťan

šéfredaktor zpravodajského serveru
HlidaciPes.org

Osvobození k nesvobodě

V roce 1945 se v Československu „střídaly“ totalitní režimy

Termín *osvobození* není jednoznačný. Může být chápán například tak, že kdo je osvobozen, získává úplnou svobodu: osvoboditel je tedy ten, kdo ji druhému přináší a nenárokují si přitom, že bude o osvobozeném dál rozhodovat (řečeno příměrem: vyndám myš z pasti a nechám ji běžet, kam se jí zlíbí). Nebo je možné mluvit o osvobození od konkrétního zla, o osvobození, z něhož však následná svoboda neplyne, respektive plynout nemusí (seberu myš kocouroví, který se jí chystá sežrat, ale nepustím ji, zavřu ji do klece). Zhruba taková sémantická potíž je s debatami nad otázkou, jak vnímat sovětské osvobození Československa v roce 1945.

Zůstaneme-li v českých zemích, je zjevné, že nacisté chtěli Čechy po vítězné válce zli-

kvidovat: poněmčít, vyhladit, vysídlit. Kdyby Hitlerovo Německo tehdy vyhrálo, byl by protektorát se vši krutostí a terorem nejspíš jen jakousi předehrou ke „konečnému řešení české otázky“. Nestalo se tak díky Spojencům, porážka nacismu nás, tj. národ, pravděpodobně zachránila, přežili jsme (i když zmrzačení, především naše židovská část takové štěstí neměla). Osvobození od konkrétního zla je tedy nepochybné.

Rudá armáda v budoucí kolonii

Největší část čs. území osvobodila Rudá armáda, o tom rovněž není sporu: vyhnala německé jednotky, utrpěla největší ztráty, lidé vítali „rudoarmějce“ spontánně a nadšeně.

Zpochybňovat statečnost a odhodlání vojáků z východu by byla hloupost, konečnou tu snad nikdo soudný nedělá. Současně je pravda, že si část Rudé armády počínala na území Československa jako v budoucí kolonii, jako na získaném území, v němž platí libovůle dobytých (rabování, krádeže, znásilňování). Dělo se to v nemalém rozsahu, nesrovnatelném s ojedinělými incidenty v americkém „sektoru“. Nebylo to ovšem zároveň tak zlé, aby propukla intenzivní celonárodní protiruská nenávisť, v řadách obyvatelstva naopak převládala vděčnost.

Problém je v tom, že armády se řídí politickými příkazy a úmysly, jejichž podstatu vnímali Češi a Moravané ve vypjatých posledních dnech války jen omezeně. Vděčnost sovětským vojákům-osvoboditelům pro ně

Příjezd rudoarmějců do Prahy. 9. 5. 1945

Foto: ČTK/Modesta

mnohdy znamenala totéž co vděčnost Sovětskému svazu a J. V. Stalinovi, od vděčnosti k vyčerpaným pěšákům se odvíjely iluze o Moskvě. Náklonnost posiloval i ohromující počet padlých, jen na čs. území asi 140 tisíc, a teprve s odstupem mnoha let začalo být patrné, co napsali historici Vít Smetana a Jaroslav Hrbek v knize *Draze zaplacená svoboda – Osvobození Československa v letech 1944–1945*: „v globální válce ... vyřadili Spojenci z boje za cenu několikanásobně menších ztrát téměř stejný počet nepřátelských vojáků jako Rudá armáda. Proto místo úžasu nad počtem padlých je namísto vyjádřit spíš lítost, že obětí bylo tolik, a pochybnost, zda jich tolik opravdu být muselo.“ Jinak řečeno, je legitimní ptát se, nakolik přispěl k počtu obětí sovětský způsob válčení (na životy jednotlivců generalita dvakrát nehleděla) – a naopak je absurdní automaticky odvozovat od počtu mrtvých „sovětskou nezištnou obětavost“.

Za co se bojovalo?

Řadoví vojáci Rudé armády na tom se znalostí politických cílů nebyli o moc líp než lidé na dobytých územích: sice věděli, *proti čemu* vedou válku, často však neměli valné ponětí, *za co* bojují, tedy jaké jsou plány moskevského politbyra. Svoboda států východní a střední Evropy k těm plánům určitě nepatřila a od chvíle, kdy se stalo zřejmým, že Němci válku prohrávají, přizpůsobil Stalin veškerá vojenská rozhodnutí sovětským imperiálním zájmům. Řečeno příměrem z úvodního odstavce, měl sice v úmyslu zardousit zlého kocoura, a zachránil tak většinu myši život, rozhodně však nehodlal pustit myši na svobodu.

Typický je v tomto směru polský příklad. V roce 1939, po uzavření paktu Ribbentrop-Molotov, přepadli Němci a Sověti společně Polsko a zničili je. Počínali si při tom s nebyvalou brutalitou, ta sovětská si s nacistickou v některých případech nezačala, stačí zmínit Katyň. Hitler pak napadl Sovětský svaz, ze Stalina se stal spojenec Západu, avšak v roce 1944 navzdory veškerému válečnému vývoji generalissimus uvažoval a jednal stále stejně: zastavil Rudou armádu na Visle a nechal vykrváct Varšavské povstání, jehož aktéři zoufale potřebovali pomoc. Učinil tak jen proto, aby v zemi snáz instaloval loutkovou vládu a zařadil zdecimované Polsko, zbavené odbojných nekomunistických elit, do sovětského impéria. Kdyby Rudé armády nebylo, polský národ by možná přestal existovat (Poláci stáli ve zrušeném nacistickém žebříčku slovanských národů ještě níž než Češi) – avšak zároveň může jen těžko někdo tvrdit, že Rudá armáda přinesla Polsku svobodu.

S Československem se věci měly trochu jinak, ale i v našem případě platí, že Rudá armáda přinesla osvobození, svobodu nikoli. Dodnes se občas objevuje názor, že o čs. pádu do sovětského područí rozhodli spojenci na Jaltské konferenci v únoru 1945 (tak jako v Mnichově „o nás bez nás“). Přitom Západ, tj. Britové a USA, na Krymu Československo neobětovat a žádné rozdělení sfér vlivu nepřijal. Zásadní podíl na vzniku „sovětské ČSR“ měla exilová politická reprezentace v čele s prezidentem Edvardem Benešem, která v úzkých vztazích s Moskvou spatřovala jedinou možnost zajištění národní bezpečnosti.

ČSR jako Stalinovo území

Ještě jeden citát Hrbka a Svobody: „*Je nepochybné, že se Československo do sovětské sféry zařadilo nejpozději koncem roku 1943 víceméně z vůle vlastních politických představitelů, a západní Spojenci to byli postupně nuceni akceptovat jako danou věc. (...) Jako jediný stát regionu, který za války uzavřel se Sovětským svazem společenou smlouvu pro období poválečné, patřilo Československo k pilířím nově budované sovětské sféry vlivu a Moskva je tak od samého počátku vnímala.*“ Stalin tedy v roce 1945 dobře věděl, že vyhánění nacisty z „vlastního“ území (proto taky musela Prahu osvobodit Rudá armáda, ačkoli Američané mohli být v hlavním městě dřív).

Navíc už v dubnu 1945 schválila budoucí vláda Národní fronty tzv. Košický vládní program, který, slovy historika Emanuela Mandlera „*spojoval komunistickou ideologii s vypjatým protiněmeckým a protimaďarským nacionalismem. Okamžitě po válce měla být republika zbavena tří milionů Němců a Maďarů, velkých vlastníků a kolaborantů s nacisty, ale také opozice, tj. nežádoucích politických stran. (...) Jak je vidět, koncem války bylo osvobození propleteno s počátky radikálního komunismu. Hodilo by se nám hodnotit, tyto věci odděleně, ale mnohdy to ani nejde. Československé zestátnění nejen velkých, ale i středních podniků a všech bank – nesouviselo snad s počátky komunismu? Stejně jako zákaz mnoha politických stran; nemluvě ani o divokém odsunu, jehož účelem bylo zejména postavit před hotovou věc konferenci vítězných velmocí (v Postupimi), aby snáze schválila tzv. odsun Němců. Zde se opět projevil dvě stránky sovětského osvobození.*“ Mandler dovozuje, že divoký odsun, tedy vyhánění Němců, mohlo Československo uskutečňovat jen díky přítomnosti sovětské armády a vůbec sovětské podpoře.

Čs. politika, nejen ta komunistická, u níž se to rozumělo samo sebou, se Stalinovým přáním podřizovala prakticky ve všech ohledech, a kromě mnoha jiných situací to vystihuje i smutná příhoda z konference OSN v San Francisku na jaře 1945, které se účastnil ministr zahraničí Jan Masaryk a z níž Anthony Eden telegrafoval do Londýna: „*Chudák Masaryk je tu deprimovaným vězněm Rusů.*“ Po jednom jednání tamtéž si Masaryk stěžoval americkému diplomatovi Charlesi Bohlenovi: „*Bohlene, co může člověk dělat s těmihle Rusy? Zjistajasna jsem dostal od Molotova nótu, která pravila, že Československo musí hlasovat pro sovětský návrh ohledně Polska, jinak ztratí přátelství sovětské vlády. Co je to za způsob chování k zemi, která se snaží být přátelská?*“ Demokratičtí politici vědě-

li už v roce 1945, co v praxi znamená úzká orientace země na Moskvu, dokonce Československo ani nebylo obnoveno ve svých původních hranicích, protože Podkarpatskou Rus si Stalin jednoduše vzal. Přesto z toho nebyli schopni vyvodit důsledky, nedokázali se sovětské vůli vzepřít (jako další příklad může sloužit čs. postoj k Marshallo-

vu plánu) – a vydláždili tak cestu k vládě KSČ, k únoru 1948.

Čili co z toho na závěr vyvodit? Můžeme si připomínat výročí osvobození od nacistů, můžeme vzpomínat na vojáky Rudé armády, kteří za nás bojovali a umírali. Měli bychom tak ale činit s vědomím, že s jejich

příchodem začalo další dlouhé období nepsoboty, kterou jsme si ovšem do značné míry přivodili sami.

Adam Drda
nezávislý novinář a publicista

Na věčné časy a nikdy jinak?

K sovětské okupaci Československa 1968–1991

Když dnes lidé vzpomínají na sovětskou okupaci Československa, která začala v noci z 20. na 21. srpna 1968, často mluví o následujícím srpnovém týdnu: o vpádu armád, prvotním šoku, národním vzepětí, o následné kapitulaci politických špiček zavlečených do Moskvy. Je to pochopitelné (následující text také věnuje největší pozornost zmíněnému období), ale současně to někdy působí, jako by okupace v tom týdnu skončila. Trvala přitom víc než dvacet let a po celou tu dobu zůstávaly v ČSSR desítky tisíc sovětských vojáků s veškerou bojovou výstavou včetně raket. „Husákovský“ normalizační režim, který se čím dál častěji stává předmětem nostalgie, nepředstavoval „jen“ komunistickou diktaturu v jedné zemi. Byl to režim kolaborantský, opíral se o ruské tanky, podléhal moskevskému diktátu, sloužil sovětským vojenským zájmům. Ovšem pokud se to neříká, jeví se minulost růžovější a účast jednotlivců v komunistickém aparátu méně problematická.

„Suverénní“ země v srdci Evropy

Co okupaci předcházelo? V únoru 1948 uzurpovala KSČ v Československu veškerou moc – a stát, v té době již závislý na Sovětském svazu, se proměnil v kolonii s totalitním režimem sovětského typu, v přiznanou součást sovětského impéria. O státní suverenitě mohla být řeč jen ve formální rovině: jistě, moskevští potentáti neřídili úplně všechno, co se v zemi dělo, nicméně plně kontrolovali důležité oblasti od zahraniční politiky přes obranu, bezpečnostní složky a justici až po průmysl, nemluvě o vedení KSČ. Režim se pak dvě dekády v různých intervalech střídavě lehce uvolňoval a utužoval, propadal se do hospodářských potíží, až se dospělo do druhé poloviny šedesátých let, kdy se jej tzv. reformisté v KSČ v čele s prvním tajemníkem Alexandrem Dubčekem pokusili polidštit.

Progresivní, reformní křídlo KSČ získalo ve společnosti spontánní podporu: lidé tím nedeklarovali nějaké nově nalezené komunistické smýšlení, ale především projevovali sympatii a vděčnost těm, kdo jim po dlouhých letech umožnili volněji dýchat (svobodněji se projevovali, svobodněji se shromažďovat atd.). Mezi společností a vedením strany se však rozevírala propast; reformisté v KSČ hodlali provést částečné uvolnění a „demokratizaci“, společnost však po každém otevření do té doby zamčených dveří chtěla otevřít i další dveře, čili nevyhnutelně mířila ke svobodě a demokracii. Existovala proto možnost, že monopol KSČ bude nakonec ohrožen – a jedním z možných důsledků teoreticky mohla být i skutečná nezávislost, vymanění se ze sovětského područí.

Kremelští vůdci, kteří Československo jednoduše považovali za součást své říše (jako všechny země, odkud vyhnala Němce Rudá armáda) si to uvědomovali a první tajemník KSSS Leonid Brežněv vyvíjel na Dubčka a další čs. státní představitele soustavný tlak, aby reformy zastavili. Vedení KSČ lavírovalo, nechťelo si to rozházet s Moskvou ani přijít o popularitu u veřejnosti. Brežněv se nakonec rozhodl pro rázné, ale jisté řešení, pro vojenský zásah. Z hlediska čs. společnosti i demokratického světa šlo o brutální znásilnění – z hlediska ruských tradic o „ochranu državy“.

Operace Dunaj

V úterý 20. srpna 1968 tedy začala operace Dunaj, největší vojenská akce v poválečné Evropě. Na čs. hranicích se shromáždily armády pěti členských států Varšavské smlouvy (Sovětského svazu, Maďarska, Polska, NDR a Bulharska) a kolem jedenácté hodiny večer vstoupily na území Československa, svého spojence. V článku I Varšavské smlouvy přitom stálo, že „smluvní strany se zavazují v souladu s Chartou OSN zdržovat se ve svých

mezinárodních vztazích hrozby silou nebo jejího použití a urovnávat své mezinárodní spory mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožován mezinárodní mír a bezpečnost“. Je to příznačné pro sovětský (i ruský) přístup k dohodám a právním zárukám: ať už bylo na papíře cokoli, Varšavská smlouva sloužila výhradně zájmům Moskvy a není udivující, že právě okupace Československa byla její jedinou vojenskou akcí.

Do ČSSR vpadlo sto šedesát tisíc vojáků a obrovské množství těžké techniky, armády rychle postupovaly do vnitrozemí, část vojáků přepravovala letadla. Podle historiků Tomáše Cvrčka a Milana Bárty (spoluautorů knihy *Oběti okupace*) měla nejdůležitější místa obsadit sovětská armáda, role „spojenců“ z Varšavské smlouvy (jejichž jednotky se brzy stáhly) byla účelová, jejich přítomnost sloužila k propagandistickému předstírání, že invaze je mezinárodní akt, zásah proti „kontrarevoluci“, nikoli sovětská zvůle. Při střetech s okupanty zemřelo do konce roku 1968 asi 130 lidí.

Kapitulace

Podstatnou část vedení KSČ okupace zaskočila, podobně jako zbytek společnosti – dobré informace měli většinou jen kolaboranti. Kolem půl druhé ráno 21. 8. přijalo předsednictvo ÚV KSČ prohlášení Všem lidu, v němž se pravilo, že vpád vojsk považuje za akt „*odporující nejenom všem zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva*“.

Z vojenského hlediska probíhala invaze bez potíží (okupační jednotky obsadily zemi během čtyřadvaceti hodin) politické plány Moskvy nicméně nevycházely. Hned během první noci a v ranních hodinách 21. srpna zatkli sice sovětské vojáci a příslušníci StB podstatnou část vůdčích reformistů včetně Alexandra Dubčka, nicméně společnost se k okupantům a kolaborantům stavěla s odporem, nepodařilo se zarazit vysílání rozhlasu ani televize a nahradit domácí média připravenou propagandou. Lidé byli disciplinováni, snažili se, aby v zemi všechno fungovalo, projevovali jednoznačnou podporu reformně komunistickému stranickému vedení, dávali najevo, že

Trvalo 23 let, než sovětské okupační jednotky, čítající desítky tisíc mužů, konečně odtáhly. K posledním odjíždějícím vojákům patřili příslušníci velké posádky v Milovicích. Foto: Karel Cudlín

svým představitelům věří. Moskva počítala s tím, že v zemi ustaví loutkovou kolaborantskou „dělnicko-rolnickou vládu“, což se ukázalo jako nereálné. K tomu bylo nutno připočíst i jednoznačný odpor, který operace Dunaj vyvolala ve světě.

V této situaci však prezident Ludvík Svoboda vyšel moskevskému politbyru vstříc, nabídl jednání a nabídka byla přijata. Internované představitele KSČ dopravili Rusové do Moskvy, kde začaly „diskuse“, jichž se nakonec z čs. strany účastnilo devatenáct lidí včetně Ludvíka Svobody a Alexandra Dubčeka. V Československu vydržela rezistence a národní jednota téměř týden, až se nakonec politici vrátili z Moskvy a přišla zpráva, která způsobila otřes. Dne 26. srpna podepsaly československá a sovětská strana tzv. moskevský protokol, který se rovnal bezpodmínečné kapitulaci a sovětský vpád de facto legitimizoval. Jediným reformně komunistickým představitelem, který odmítl připojit svůj podpis, byl člen ÚV KSČ František Kriegel.

Československá sovětská republika

Představitelé Československa v Moskvě selhali – a důvěra, kterou do nich vkládala společnost, přišla vniveč. Ještě zhruba rok žili Češi ve zbytcích svobody, ale normalizace se už rozběhla, národní jednota se rozložila, desítky tisíc lidí odešly do exilu. Reformisté vyklízeli jednu pozici za druhou a už 16. října 1968 byla schválena smlouva o „dočasném pobytu sovětských vojsk“. Pro hlasovalo 228 poslanců Národního shromáždění, 10 se zdrželo a pouze 4 byli proti. Postupně docházelo k výměně „zkompromitovaných“ politiků za novou kolaborantskou garnituru. Dne 17. dubna 1969 byl do funkce generálního tajemníka KSČ zvolen Gustáv Husák, klíčová postava normalizačního režimu.

V prosinci 1970 přijalo nové vedení KSČ dokument Poučení z krizového vývoje – příručku, která předepisovala, jak na osma-

šedesátý rok a ruskou agresí správně pohlízet. Psalo se v ní mimo jiné, že vstup spojeneckých vojsk byl aktem internacionální solidarity, který odpovídal společným zájmům jak československých pracujících, tak mezinárodní dělnické třídy. Na zrazené důvěře a ruských tancích vyrostl režim, který pak v Československu trval až do roku 1989 a který symbolizovala pokrytecká hesla na všudypřítomných transparentech: „Se sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak!“

Dočasnost

Suverenitu Československa vnímali představitelé Moskvy jako něco, co je sice formálně platné, ale není třeba tomu věnovat nadměrný respekt. Pochopitelně je nezajímaly nějaké ideové otázky a čs. osmašedesátnické politické diskuse, nýbrž výhradně mocenská rovina. Země byla příliš důležitá jako jedna z průmyslově nejvyspělejších v sovětské říši, a hlavně měla jako západní výspa značný geopolitický význam. Kremelští politici usilovali o dva cíle: potlačit nebezpečnou demokratickou tendenci čs. občanů – a zlepšit vojenskou pozici vůči demokratickému světu.

Dočasný pobyt sovětských vojsk trval třia dvacet let, během kterých zahynulo dalších 267 civilních obětí. Z nich bylo dvanáct zavražděno, čtyři zabity, 248 zahynulo v důsledku autonehod a tři za jiných okolností. To znamená každý měsíc jedna oběť. Kromě toho sovětské vojsko způsobilo v Československu značné škody na osobních i veřejných majetcích a v životním prostředí. A ačkoli se sovětská armáda (v počtu cca sedmi desítek tisíc mužů) příliš nepletla do „běžného“ života, všichni věděli, že tu je, všichni potkávali ruské vojenské kolony, všem bylo jasné, že ta armáda slouží jako pojistka kolaborantského vedení KSČ a státu. A všichni také věděli, že dokud tu jsou „Rusáci“, je svoboda jen iluze.

Adam Drda
nezávislý novinář a publicista

Odchod sovětských vojsk

Vzpomínka vyjednavče

26. února 1990 podepsali v Moskvě ministři zahraničních věcí Jiří Dienstbier a Eduard Ševardnadze „Dohodu mezi vládami ČSSR a SSSR o odchodu sovětských vojsk z Československa“. Zmocněncem vlády pro záležitosti odchodu sovětské armády byl jmenován generálporučík Rudolf Ducháček a u Federálního ministerstva obrany byla pod jeho vedením vytvořena Správa pro zabezpečení odchodu sovětských vojsk z území ČSSR.

Moje únorová a březnová vystoupení pak vyústila v přijetí usnesení, v němž Federální shromáždění mj. prohlašuje, že souhlas Národního shromáždění ČSSR se Smlouvou o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR ze dne 16. 10. 1968 je od počátku neplatný, a schvaluje návrh na vytvoření smíšené komise Federálního shromáždění pro dohled nad stažením sovětských vojsk z Československa.

Během šestnáctiměsíční práce si naše parlamentní komise pro dohled na odsun sovětských vojsk při častých setkáních se sovětskými představiteli uvědomovala, jak rozdílné názory na současný vývoj země bývalé Rady vzájemné hospodářské pomoci panují. Například předseda zahraničního výboru Nejvyššího sovětu nám vysvětloval, že otázka odchodu sovětských vojsk je pro něho velmi bolestivá a že ji zásadně chápe v kontextu s osvobozením Rudou armádou v roce 1945. Jiní poslanci výboru pro armádu a bezpečnost považovali smlouvu o odchodu za Gorbačovův politický omyl, za neuvážené vyklízení pozic a za vzdávání bitvy bez boje. Někteří představitelé armády kritizovali neúspěšně krátký termín přesunu, který nedává prostor pro jeho organizační a technické zabezpečení, a jiní měli tendenci považovat odchod za velkorysé gesto sovětské strany a pokládali naši snahu o uplatňování plných nároků na odškodnění za jakousi nevděčnost.

Avšak ti, kdo byli za odsun přímo odpovědní, zejména vrchní velitel střední skupiny sovětských vojsk generál Vorobjov a tehdejší sovětský velvyslanec Boris Pankin, souhlasili s politicky realistickými přístupy Michaila Gorbačova a ministra zahraničních věcí Eduarda Ševardnadzeho.

Michael Kocáb
předseda komise pro dozor nad odchodem sovětských vojsk

Celý článek najdete na www.protiztratepameti.cz

Proti ztrátě paměti pořádá již pošeté společnost Člověk v tísni. Kampaně je zaměřena na širokou veřejnost a tím doplňuje dlouhodobý vzdělávací projekt **Příběhy bezpráví**, který seznamuje mladé lidi s moderní československou historií, zejména pak s obdobím komunistického režimu.

Cílem letošní kampaně je připomenout si a oslavit 25. výročí odchodu posledního sovětského okupačního vojáka z Československa v červnu 1991 a přitom poukázat na různé formy intervence současného putinovského Ruska v České republice, která ohrožuje nejenom nás, ale celou demokratickou Evropu.

Pojďte do toho s námi!

Sovětská armáda nás okupovala od srpna 1968 více než dvacet let a letos slavíme 25. výročí odchodu posledního okupačního vojáka. Nicméně... na území České republiky intenzivně operují ruské tajné služby, jsme vystaveni masivní kremelské propagandě, řada domácích politiků podporuje zájmy Moskvy. Jednou z možností, jak negativnímu vlivu putinovského Ruska čelit, je poskytovat a šířit fakta a pravdivé a ověřitelné informace.

- 1** vezměte rozum do hrsti
2 podělte se o svůj názor ve vaší rodině a u stolu v hospodě či kavárně
3 pošlete informace mailem tomu, kdo neví
4 roznešte tištěné noviny tam, kde si najdou čtenáře
5 vylepte ve svém městě plakáty kampaně
6 uspořádejte akci – třeba projekci filmu
- Svět podle Russia Today (Misja Pikel, Nizozemsko, 2015, 40 min) nebo
 - The Master Plan (Juris Pakalniņš, Lotyšsko, 2016, 52 min)
- 99** odhalte agenta (jen pro pokročilé)

Běžte a sdílejte

Potřebné materiály vám poskytneme zdarma.

Všechny informace najdete na webu

www.protiztratepameti.cz

*My odcházíme – přátelství zůstává!

Foto: Karel Cudlín

PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ V ČÍSLECH

Učíme mladé lidi, že svoboda a demokracie nejsou samozřejmostí a že je třeba o ně pečovat.

11 let projektu Příběhy bezpráví

dokumentární filmy, besedy s pamětníky, knihy a metodické příručky, výstavy, kampaně, semináře pro učitele, literární soutěže pro žáky, studentské týmové projekty

18 laureátů Ceny Příběhů bezpráví

nominace na cenu za odvážné postoje a činy v období komunistického režimu navrhují studenti, o laureátech rozhoduje studentská porota

59 dokumentárních filmů

školy mají k dispozici krátké i celovečerní dokumenty k výuce moderních československých dějin, včetně doprovodných materiálů

209 studentských týmů

mladí lidé vyhledávají ve svém okolí pamětníky komunistické perzekuce a zpracovávají jejich příběhy

1 915 škol zapojených do Měsíce filmu na školách

každý listopad se na stovkách základních a středních škol promítají filmy a konají besedy s pamětníky, historiky a filmaři

3 933 pedagogů

učitelé registrovaní na portálu jsns.cz (Jeden svět na školách) mají k dispozici 44 audiovizuálních lekcí o moderních dějinách

282 080 žáků a studentů

více než dvě stě osmdesát dva tisíc mladých lidí se díky Příběhům bezpráví osobně setkali s pamětníky komunistického bezpráví

261340628/0300

Budeme rádi, když naše aktivity podpoříte finančně. Váš příspěvek můžete zaslat na náš účet.

www.pribehybezpravi.cz

PROTI ZTRÁTĚ PAMĚTI

POŘADATEL: ČLOVĚK V TÍSNI, O.P.S., ŠAFAŘÍKOVA 22, PRAHA 1 || ŘEDITEL PROJEKTU: KAREL STRACHOTA || EDITOR TEXTŮ: ADAM DRDA || KOORDINÁTORKA: KATEŘINA SAPAROVÁ
PR A MÉDIA: FILIP ŠEBEK, LÍDA SOUČKOVÁ || KAMPAŇ V REGIONECH: KATEŘINA ČADILOVÁ || PRODUKCE: LINDA ŠILINGEROVÁ, TEREZA WEISSOVÁ || WEB: TEREZIE KOLÁČKOVÁ
GRAFIKA: >O< MOWSHE || NA PŘÍPRAVĚ SE DÁLE PODÍLELI: MICHAL GREGORINI, LIBOR KLEČEK, HELENA KOTENOVÁ, TEREZA LADOVÁ, JAKUB PAVLOVSKÝ, TEREZA PELECHOVÁ, RADKA PROŠKOVÁ, MICHAL SLABÝ.